ÉLMÉNYFOKOZÓ

Pótolhatatlan lapok

Mindenevő – ha könyvekről van szó. A svéd krimiket, az ismeretterjesztőket, illetve a könnyedebb köteteket is szereti. Hosszabb forgatási szezonban nem jut ideje olvasni, most is egy ilyen időszakon van túl, ezért már felhalmozódtak polcain az elmaradt olvasnivalók. Balsai Móni színésznővel beszélgettünk.

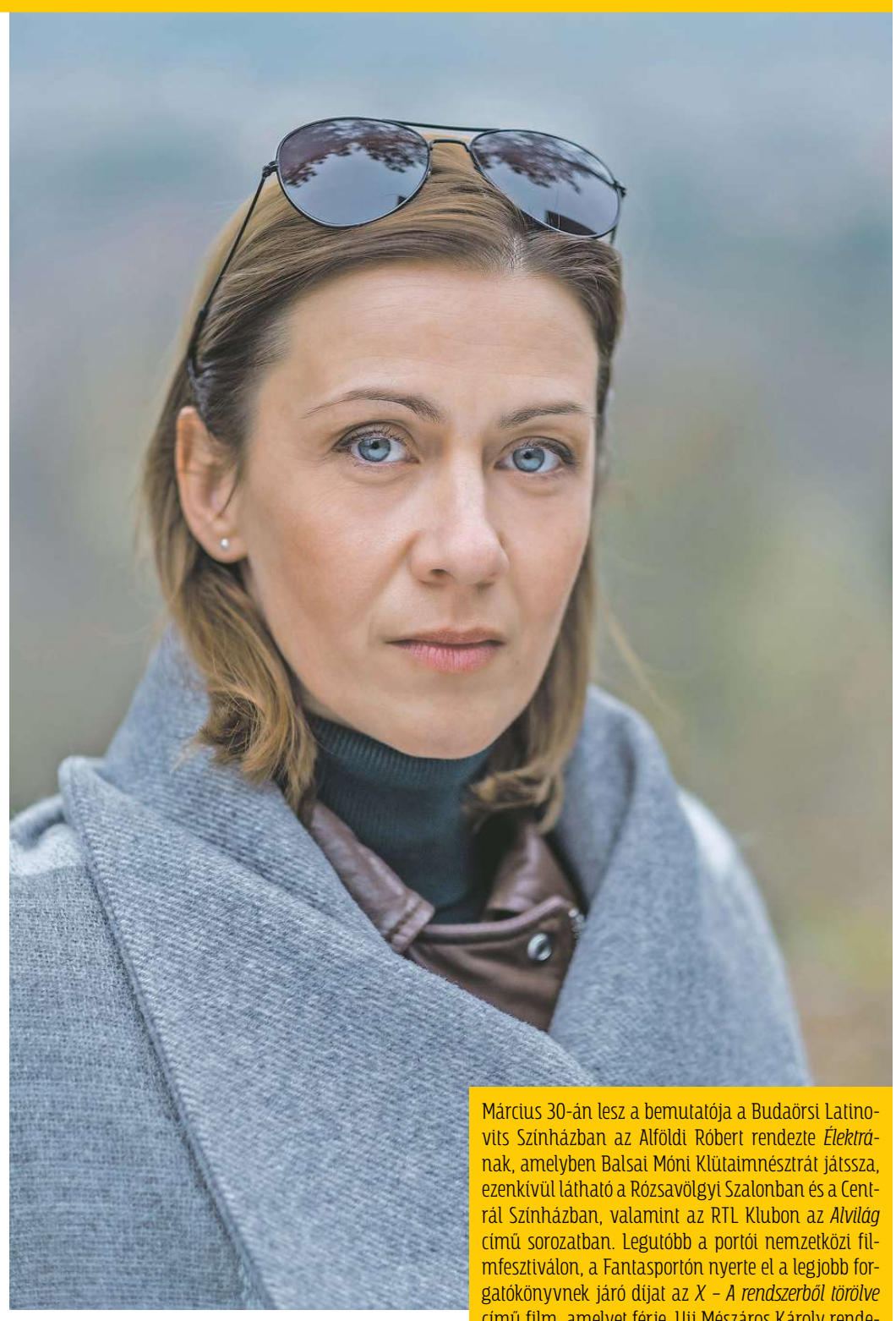

FOTÓ: ALVILÁG/RTL KLUB

Március 30-án lesz a bemutatója a Budaörsi Latinovits Színházban az Alföldi Róbert rendezte *Élektrának*, amelyben Balsai Móni Klütaimnésztrát játssza, ezenkívül látható a Rózsavölgyi Szalonban és a Centrál Színházban, valamint az RTL Klubon az *Alvilág* című sorozatban. Legutóbb a portói nemzetközi filmfesztiválon, a Fantasportón nyerte el a legjobb forgatókönyvnek járó díjat az *X – A rendszerből törölve* című film, amelyet férje, Ujj Mészáros Károly rendezett, Balsai Móni pedig a főszereplője volt. A vetítés után egy másik portugál filmfesztivál igazgatója kereste meg az alkotókat a helyszínen, és hívta meg a filmet a saját fesztiváljára.

– Mi volt az első „könyves" élménye?

– Weöres Sándor Bóbita-kötetét olvasta anyukám minden este elalváskor, más szóba sem jöhetett. Ha véletlenül kettőt lapozott vagy netán picit bakizott, azonnal kijavítottam. Jarmila Dědková *Marina újra táncol* című ifjúsági regénye szerettette meg velem az olvasást. Mélyen érintett a balett-táncos kislányról szóló könyv, mert versenyszerűen szertornáztam, imádtam, de egy baleset és egy edzőváltás miatt abba kellett hagynom. Szinte a saját érzéseimet olvastam abban a könyvben, örültem, hogy nem vagyok egyedül és rájöttem, hogy mennyi pozitív érzést tud adni az olvasás. Azonosulni a dolgokkal, ez lenne a művészet, így az olvasás lényege, valami ehhez hasonló fogalmazódott meg bennem akkor, és az is, hogy ilyesmivel szeretnék majd foglalkozni.

– Mely kötet ajándékozta meg legutóbb ezzel az érzéssel?

– Tavaly nyáron olvastam a svéd szerző, Fredrik Backman *Itt járt Britt-Marie* című könyvét, szinte lenyűgözött. Sírtam is a végén. Készült belőle film is, biztosan megnézem. Bár elég kockázatos egy remek könyv után a filmet megnézni, de vállalom.

Az *Alvilág* című sorozat három hónapos forgatása nemrég fejeződött be, előtte egy hónapig tartott a felkészülés, így az elmúlt időszakban a könyvek sajnos a háttérbe szorultak. A napi 14-16 órányi intenzív munka nem kedvez a hobbiknak. Most már a regenerálódás zajlik, és kész a lista az internet és a barátok segítségével, hogy mik azok, amiket mindenképp pótolnom kell. Valószínűleg egy újabb Backman lesz az első: *A nagymamám azt üzeni, bocs.* De ki van készítve az *Ötven növény, amely megváltoztatta a történelmet* című kötet is, ami nemcsak szórakoztató, szép, hanem informatív is. Szeretem a növényeket, bár nem értek hozzájuk, és azt hiszem, a történelemmel is így vagyok. A következő hetek, hónapok talán csendesebbek lesznek, többnyire „csak" színházi munkáim vannak, úgyhogy egy-egy előadás után tudok majd olvasni.

– Van kedvenc szerzője, műve, netán műfaja?

– Szerb Antaltól, ha nem is mindent, de nagyon sokat olvastam. Egyébként nem vagyok egy rajongó típus, nincs kedvenc íróm, kötetem, és nem is szoktam többször olvasni ugyanazt, annál kíváncsibb vagyok. Hangulatfüggő, hogy éppen mit veszek a kezembe: szeretem a skandináv írók krimijeit, de a klasszikus irodalmi műveket és a könnyedebb műfajokat is. A könyv illatát, a borító tapintását, a lapozást nem tudja semmi pótolni, de praktikusabb és környezettudatosabb az e-könyv, úgyhogy már megbarátkoztam vele, azon is olvasok. A lakásunkban sok a könyv, sajnos nem fér el több, véges a tér, erre is megoldás a digitális könyv.

– Hogyan, mivel lehetne a kisiskolásokkal megszerettetni az olvasást?

– Biztosan valami nekik való, róluk szóló, szórakoztató, figyelemfelkeltő könyvvel kellene kezdeni. Egyesek szerint a Harry Potter-sorozat vagy a *Tuti gimi* lehetnek az új pöttyös és csíkos könyvek.

– Szokott könyvet ajándékozni? Ha igen, kinek és mi alapján?

– A hozzám közelállóknak, akiknek ismerem az ízlését, gyakran adok könyvet. Általában olyat, ami nekem is tetszett. Szeretek könyvet kapni, előfordul ez is. Ezek maradandó ajándékok, ezért szeretem adni és ezért jó kapni is, általában be is szoktak jönni a választásaim.

– Milyen könyvet írna, ha egyszer nekilendülne? Van-e ilyen terve?

– Eddig a kérdésig ez még nem jutott eszembe, de jó gondolat. Lehet, hogy egyszer, ha majd már nagy múltú színésznő leszek, akkor boldogan mesélek egy „írástudónak" mondjuk egy forgatásról, hogy és mint zajlik, mi történik előtte, utána és közben, olyan kulisszatitkokról, amik a jelen helyzetben és utána még jó ideig nem szoktak vagy nem kerülhetnek napvilágra. Az íráshoz nincs vénám, de beszélni tudok, és ha minden jól megy, akkor forgatási, színészi tapasztalatból is egyre több lesz a tarsolyomban.

–béla

OLVASÓBARÁT

Kinek nem regénye

Benedek Szabolcs: Vörös, mint a vér

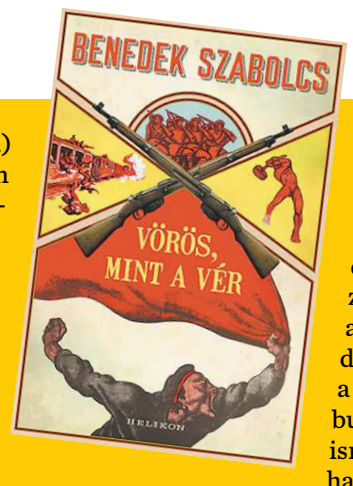

Lenin Vörös Hadseregét várják a Kárpátok felől. A cseheket visszanyomták Komáromnál, a románok Szolnoknál szorongatják a honi verbuvált haderőmaradékot. Bécsben állítólag ellenforradalmi erők bevették magukat a magyar nagykövetségre és elrabolták az ott felhalmozott vagyont. Cserny József halálbrigádjai a fővárosban, a Szamuely Tibor-féle Lenin-fiúk különítményei vidéken is osztják a proletárdiktatúra halálos és rögtönítélő igazságát. Fedák Sári utcai tribünről mozgósít – Fegyverbe! Fegyverbe! –; mindenkit, nem csak a Tanácsköztársaság híveit, de a háborút elvesztő, az őszirózsás forradalmon már túl lévő, nemzetet és az ország határait féltőket is.

Aztán megölnek három papot.

Átvágják a torkukat.

Ha úgy tetszik, ezen a vérvonalon ér össze a már másfél hónapja uralkodó vörös proletárterror és Benedek Szabolcs fikciója, az egykor szeretői viszonyban lévő páros, az arisztokrata, ambiciózus, feminista, szüfrazsett, írónő Makovszky Antónia és a Galilei-körös, vallástalan zsidó, szemüveges, könyvtáros Gádor Oszkár megpróbáltatásaival. Kezdődik mindez 1919. május 1-jén a vörös drapériába öltöztetett Budapesten és folyik bő egy hétig. Pest utcáit, kapualjait, pincéit csak kétszer hagyjuk magunk mögött, egyszer egy főváros közeli Alföld-vidéki udvarház kedvéért, majd a regény legvégén, mikor a Lajta felé veszik szereplőink az irányt.

Mindvégig kitart az a benyomásunk az olvasás során, hogy a szerző igazából egy ismeretterjesztő történelmi könyvet kívánt írni a Tanácsköztársaságról, testközelből és társadalmi „alulnézetből", amire a legalkalmasabb műfajként mégiscsak a regény kínálkozott – ilyenkor ugyanis a zavaró tények amúgy is könnyen lesöpörhetők a terepasztalról. Ám az a helyzet állt elő, hogy a korszak krónikáit, anekdotáit szemlátomást rendkívül jól ismerő szerző a tudás csapdájába esett, s a fikciónak – gyilkosságok ide vagy oda – vérszegényebb szöveg- és történettestet hagyott csak – azt is csupán körvonalazódni.

Amely történet ráadásul elég bonyolult, erőltetett tetsző, véletlenszerű – és alig hihető. A spoiler elkerülése végett csak annyit jegyzünk meg róla, hogy a Vörös Őrség és a Lenin-fiúk rivalizálása, valamint egy ifjúkorban elszenvedett abúzus keresztmetszeteként írható le többé-kevésbé. Ez a „történelmi távlat" a mindentudó elbeszélő hangjának eluralkodását vonja maga után, aki alig hagyja szóhoz jutni a regényszereplőket, vagy ha mégis, akkor is csak látszólag: ott van a merengéseikben, gondolataikban, ki- és ki nem mondott szavaikban – elég zavaró módon, de még a paródián innen. (Máskülönben rendkívül precíz, szabatos, jól felépített mondatokban.) A regényszerűség így csupán álca – lektűrszerűen elhibázottnak tűnik.

Ellenben felmerülhet egy „ellenforradalmi olvasat" lehetősége is, amely ugyan a regény lektűr jellegén nem módosít, ám a szerző kvalitásain mindenképpen, felmentést adhat számára, ha már így a kritikai kivégzőosztag elé állítottuk. A könyv oldalain ugyanis rendre felmerül annak az igénye, hogy a jótollúnak mondott Antónia egykoron megírja majd történetüket – papostúl, Korvin Ottó-stúl, a Marx-fordító Szabó Ervin-estül, fegyvergyári capriccióstúl, páncélvonatostúl.

„Egyszer majd valaki megírja a történetünket – merengett Antónia ezen a májusi éjszakán unokafivére lakásának megüresedett cselédszobájában kucorodva. – Az is lehet, hogy én. Ha pedig hozzácsapnám a mostani dolgokat, detektívregény kerekedne belőle" (189. o.) – olvasható a könyv feléhez érkezve, majd ezt szinte megerősítve, hasonlóképp zárul a kötet: „– Addig is – így Gádor – írhatna erről az egészről egy regényt. Antónia olyan arckifejezést öltött, mint aki nem tudja, hogy sírjon-e vagy nevessen." (406. o.)

Mi, olvasóként sem tudjuk eldönteni, Janus-arcunk melyik felét mutassuk. Annyi bizonyos, ha a metafiktív/posztmodern játékot komolyan vesszük, és Makovszky Antóniának tulajdonítjuk a szerzőséget, a detektívregény dolgában akkor is megbukott a könyv, mert se detektív, se nyomozás nincs benne. (Ez egy áldetektívregény.) A kalandosnak szánt történetre rátelepszik a tájékozott és didaktikus narrátor, és bizony sokszor gondoljuk azt is, alaposabb szerkesztési procedúrának kellett volna alávetni a szöveget, mert nemegyszer bukkannak fel olyan leírásismétlések, melyekről mintha időközben megfeledkezett volna ~~Makovszky Antónia vagy akárki is~~ a szerző (lásd a páncélvonatról szóló információkat: 355-356. vö. 370-371. o.). De az olyan lózungok sem ritkák, mint a következő: „Egy diktatúra pillanatok leforgása alatt fölépül. Észre sem vesszük, és már a nyakunkon ül." (404. o.) Ezt ráadásul Antónia mondja szereplőként, ami maximum azon mai „vájt fülű" olvasók számára lehet hiteles, pláne érvényes, akik a mostani rezsimre gondolnak a „sorok közt olvasva" mindig és mindenhol – a hátsó borítóra is kitett idézet pont rájuk számít, őket csábítja.

A fiumei cápa és a *Kádár hét napja* írójának a Tanácsköztársaság kikiáltásának centenáriumára kihozott új könyvében tehát akár egy lektűrparódiát (imitációkísérletet) is üdvözölhetünk a korabeli események regényesen valósághűszerű elbeszélése mellett. Vagy nem. De akárhogy is, a fentebb említett két regény meséjét tekintve sokkal érdekfeszítőbb, elbeszélői hang szempontjából kiegyensúlyozottabb, összességében is sikerültebb volt.

(Helikon, 2019. 406 o.)

HORNER